

שיעור בענין
הכשרת
מיחס ופלאטה

נאמר ע"י מורנו
הגאון רבי **אלעזר זאב רז** שליט"א
בעל שו"ת "מציון אורה" וש"ס, רבה של תל ציון

יו"ל ע"י מכון "מתן תורה"
ערב פסח תש"ע

יוצא לאור על ידי

וישיבת פלא יועץ

כל הזכויות שמורות
למוסדות "מתן תורה" (ע"ר)
ת.ד. 57124 ירושלים
www.MatanTorah.org
דוא"ל: matantor@gmail.com

בכל עניני ספרי מורנו הרב שליט"א לפנות להנ"ל

שאלות ניתן להפנות לכתובת הדואר הנ"ל
או דרך הנהלת המכון בדוא"ל: matantor@gmail.com

לתיאום שיעורים ברחבי הארץ: 02-970-9118 בשעות הערב

כיצד להכשיר מיחם ופלאטה

שאלה: מצוי שמניחים לחם כדי להפשירו ולחממו ע"ג הכיסוי של מיחם החשמלי וכן על הפלאטה, האם יש היתר להשתמש במיחם או פלטה הללו בפסח ע"י הכשר שהוא, ואיזה הכשר.

כלי שנשתמש בו ע"י האש לבד

תשובה. א. הנה שפודין ואסכלאות שצולין בו דבר אסור או בישולי גויים הרי בלעו דבר אסור, וזה נקרא "איסורא בלע", וכאשר ירצה להכשירם להוציא כל הבלוע בו כדי להשתמש בהם, צריך ללבנם באש, כי כבולעו כך פולטו, מה בליעתו היתה ע"י האש, כן פליטתו צריכה ע"י האש, ולא מספיק הגעלה במים חמין. אבל אם בלע ע"י בישול מים, כגון סיר בישול שבישל בו חמץ, אם ירצה להכשירו, יגעילנו ודי וא"צ ליבון, וכמ"ש במשנה (ע"ז עה:): את שדרכו להגעיל יגעיל, ללבן באור ילבן באור, השפוד והאסכלא מלבנן באור. וכ"פ בשו"ע יו"ד (סימן קכא ס"ב). ומה שהשמיט ששפודין צריכין ליבון, כי סמך על הכתוב בהלכות פסח, וכמ"ש בהדיא ביו"ד שם (סעיף ג) "דיני הגעלה וליבון הלא הם כתובים בהלכות פסח". וע"ע שם (סעיף ד) גבי מחבת.

ואולם מצאנו בגמרא (זבחים צז.) דשפודין הבלועים מ"נותר" במקדש, ורוצה להכשירן להפליט הבליעה סגי בהגעלה, ומאי שנא. הנה כבר נשאלה שאלה זו בגמרא (ע"ז עו.) ע"י רב עמרם, ותירץ לו רב ששת: "עמרם ברי מה ענין קדשים אצל גיעולי עובדי כוכבים, הכא (בנותר) היתרא בלע, התם (בעכו"ם) איסורא בלע". ומקשה שם "סוף סוף כי קא פליט איסורא פלט", ומסיק רב אשי: בעידנא דקא פליט לא איתיה לאיסוריה בעיניה, פירש"י "לא חמיר איסורו, שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה שבתוך דופני הכלי היה בלוע ומעולם לא ניכר איסורו".

למדנו דבכלים שהשתמשו ע"י אש, הכשרם תלוי באם "איסורא" בלע או "היתרא" בלע, דבישול גוי נקרא איסורא בלע, ואין מועיל לו אלא ליבון, ובנותר נקרא היתרא בלע, וסגי להו בהגעלה.

ב. ואולם לענין "חמץ" האם נקרא איסורא בלע או היתרא בלע, הנה נחלקו בזה הראשונים: י"א דנקרא "היתרא" כיון שחמץ כל השנה מותר הוא, וי"א שנקרא

"איסורא" בלע שחמץ שמו עליו. לפי"ז בכלים שהשתמשו בהן חמץ ע"י האש, הכשרם תליא בפלוגתא ואכמ"ל. ודעת השו"ע דחמץ נקרא "איסורא" בלע, ולכן פסק (בסימן תנא ס"ד): ד"כלים שמשתמשים ע"י האור צריכין ליבון". ועיין שם בחק יעקב ומשנ"ב. וע"ע הלכות י"ט (סימן תקט ס"ה). [ודלא כמ"ש בשו"ת דברי דוד (ח"א סימן כג) דאנן בדידן נקטינן "היתרא בלע". ע"ש. דרק להרמב"ם כך הוא ולא לשו"ע]. ומה שכתב לענין סכינים בפסח (בסימן תנא ס"ג) דמספיק הגעלה, ע' בביאור הגר"א שם וביו"ד (סימן קכא ס"ז) ובמשנ"ב (סי' תנא ס"ק יט) ובכה"ח (שם אות טל), וכבר העירו בזה התוספות בפסחים (ל:), והאריך בזה הגר"א הנ"ל. ומה שפסק גבי מחבת (בסימן תנא ס"יא) שמוותרת בהגעלה, ע"ע ביור"ד (סי' קכא ס"ד) ובש"ך שם (ס"ק ח) ובהגהות רעק"א שם, ובשו"ת יחזה דעת (ח"א סימן ז) ואכמ"ל.

ג. ומעתה המניחים לחם ע"ג הפלטה, א"כ כשרוצה להכשירו לפסח, צריך דוקא ליבון. וכמו כן במיחם של מים שיש לו כיסוי והניחו עליו לחם יצטרך ליבון, וכמו שמצאנו בסימן תנא (ס"ד): "כיסוי של ברזל שמכסים הקדירה צריך הגעלה כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדירה". וכתב שם המשנ"ב (ס"ק פ) וכה"ח (אות קע) דלאפוקי אותו כיסוי ש"אופין עליו" בצק דצריך "ליבון" ושכ"כ בב"י. עכ"ד. והיינו כאמור. ולא תאמר דכיון שהחום בא ע"י "זיעה" של הקדירה אזי אפילו הניח שם בצק ולחם סגי ליה בהגעלה, זה אינו, והטעם כי הרי הכיסוי מבחוץ יבש הוא ובולע בלא משקין, כן נראה כונתם. ובזה מתורץ שלא שייך להקשות "איך יהיה הטפל (כיסוי) חמור מן העיקר" (מן המיחם והקדירה). ועיין בכה"ח (אות קעו). וז"ל השו"ע (סימן תנא ס"טו): "כיסוי של ברזל שמשמין אותו על החררה שנאפות על כירה צריך ליבון". ודע, דהחום שבא לכל כלי החשמל ע"י החשמל (הלקטרי) דינו כדיון "אש" כנודע, וכבר יש רצו לברך עליו במוצ"ש "בורא מאורי האש". להורות שדינו כאש גמור. וכן לענין הגעלה כמ"ש בחזון עובדיה (דפוס ישן פסח ח"ב עמוד עד. ובדפוס חדש עמוד קלה). ועיין עוד מ"ש בשו"ת פסקי תשובה ח"א (סימן ס"ז ובהערות שם). ואכמ"ל.

מהו ליבון

והנה אופן הליבון הוא ע"י שיותזו ניצוצות. וז"ל השו"ע (סימן תנא ס"ד): "והליבון הוא עד שיהיו ניצוצות ניתזין מהם". והביאו האחרונים "או עד שתסיר קליפתה העליונה" כמ"ש במשנ"ב וכה"ח שם, והוא מהגמרא (ע"ז עו.). ולפי"ז הלא מצב כזה א"א לעשות בפלטה כי יתקלקל צורתו. ואם יפעיל הפלטה והמיחם בחשמל לחממו כדרך תשמישו, הלא לא יצאו ניצוצות הימנו. ואולם שמעתי שבימינו כל המתכות לעולם אין ניצוצות, כי כיון שבשעת יצור כלי המתכות נעשה באופן שדחוס ולא יצאו ניצוצות כי הניצוצות יוצאים מכח בועות הנוצרות מהאוויר שבתוך המתכת [ראה בשו"ת דברי דוד ח"א חיו"ד סימן י אות י], אכן אנן לית לן להביא מן החדשות עד שאין ברור הענין לאמיתו. ודי בזה.

ליבון קל

והנה הרמ"א (שם סעיף ד) כתב שיש מקילין לענין שא"צ שיהיו ניצוצות ניתזין אלא "כל שנתלבן כל כך שקש נשרף עליו מבחוץ". וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ד סימן יז) שכתב: "או חוט". גם שמעתי שהוא הדין בימינו "נייר דק" כנייר טואלט, הו"ל כקש. מעתה סגי יהא להפעיל הפלטה עד שיתחמם והו"ל כקש נשרף עליו. אכן מה נעשה דמרון השו"ע פליג על סברה הזו ומצריך שיהיו ניצוצות.

להשתמש בפלטה בהנחת קדירות ולא יניח אוכל ממש ע"ג

ד. ואמנם אע"פ שלפי האמור אין היתר שלא ללבנו, הנה יוכל להקל להשתמש בו בפסח בתנאי שלא יניח על הפלטה והכיסוי ההוא "אוכל בעין ממש", אלא רק יחמם עליו את ה"קדירות" וה"מיחם" של המים, כאשר נבאר. דהנה כתב הרמ"א (סימן תנא ס"ד) בשם מהרי"ל "חצובה צריך ליבון", וז"ל בדרכי משה (שם אות ד) "כתב מהרי"ו דצריך ללבן חצובה שקורין דריפ"ס". עכ"ל. וכ"כ בלקט יושר (עמוד 82). וע"ע ביו"ד (סימן קכ ס"ד) שנוכר טריפדיש, ובאחרונים שם, והיא היא. וכתב המג"א (שם ס"ק יב) חצובה היינו כלי שיש בו ג' רגלים "שמעמידן הקדירה עליה", וצריך ליבון שלפעמים נשפך עיסה עליה. עכ"ל. ולפי"ז גם פלטה דכוותא שמניחין קדירות עליה תצטרך ליבון הגם שלא יניח אוכל ממש על החצובה רק קדירות וכלים.

ה. אולם האחרונים דלהלן תמהו עליו. דהלא מה שנשפך נשרף. ועוד דאפילו יש בלוע מ"מ אינו מניח עליו בפסח אוכל ממש אלא קדירות, ואין זה עובר מזה לזה.

וז"ל הרב יעב"ץ בספר מר וקציעה (שם): חצובה צריך ליבון, ותמוה בעיני דלמאי נחוש לה, דאפילו את"ל שנשפך עליו חמץ לפעמים, הא קיי"ל אין כלי בולע מחבירו בלי רוטב, וחצובה זו (שקורין דריפו"ס) עגולה בעלת ג' רגליים אין לה בית קבול [כלל] רק להעמיד עליה קדרה קערה או קומקום עשויה, והא הרמ"א הוא דפסיק ביו"ד (סי' צב וצג) בשתי קדרות נוגעות זו בזו שאינן אוסרות, וכ"ד הש"ך (בסק"ה). וגדולה מזו שמענו לבעל הג"ה שם דמתיר במחבת של חלב על קדרה של בשר, אע"פ שהזיעה עולה לה מהקדרה שתחתיה ומפעפע בודאי קצת אפילו הכי שרי לדידה, כ"ש בכלי הלז שאין שם שום דבר בעין שיפעפע, ואפי' היה, האש שרפו. ואת"ל להצריכו הכשר משום חומרא דחמץ, הלא דיה בהגעלה מאחר שאף היא אינה אלא חומרא יתירה בודאי עכ"ל. הרי מסיק לחלוק למעשה, אך מ"מ הגעלה מהני.

ואח"כ כתב ללמד זכות על חומרת הרמ"א, כי יש חשש "שיתן בפסח עצמו אוכל ממש ע"ג החצובה כדי לחממם" כגון בשר צלי או מצה ומיני טיגון שנתקרו, ואז בלע פורתא. ומ"ש המג"א בטעמו של מהר"ל, אינו מתקבל. עכ"ד. וגם בתשובותיו שאילת יעב"ץ (ח"א סימן צג) הזכיר זאת גם לענין חצובה של בשר וחלב דאין להחמיר והוא מיהא היה נזהר מחשש שאם נתיר ע"י כלי בבשר וחלב יתירו שלא בכלי וזהו בתנור חרס ולא בשל מתכת. עכ"ד. אבל מיהא לענין פסח, לא החמיר כמו הרמ"א ודיו בהגעלה.

ג. גם המאמר מרדכי (שם אות יא) תמה על הרמ"א, ומ"מ לא היקל נגדו, וכמ"ש בזה"ל: חצובה צריך ליבון, הטעם משום דמעמידים עליו הקדרה או המחבת, ולפעמים נשפך עליו עיסה, ולפי דעתי חששא רחוקה היא, חדא דאף אם אירע שנשפך שם חמץ יש לתלות שנשרף והולך לו כיון שבכל שעה הוא על האש, ועוד דאף אם בלוע מחמץ מה בכך הרי אין מניחין עליו המאכל בעין אלא הקדירה או המחבת ואין הבלוע יוצא מדופן לדופן, ורחוק לומר שישפך שם המאכל ויאכלוהו בפסח. ויש לחלק בין הך דהכא למ"ש לקמן סעיף כ' בשלחנות ותיבות, וע"ש בדברי האחרונים ז"ל וע' לעיל סי' תמו ס"י מ"ש שם. ומיהו אע"פ שאנו מדמין לא נעשה מעשה ובפשיטא דיש להחמיר כדברי מור"ם ז"ל. עכ"ל.

ובספר שלחן גבוה (אות יט) תמה ע"ז, ומ"מ מיישב שהחשש הוא "שמא יתן בפסח אוכל ממש על גביו", משא"כ לענין בשר וחלב. וכדרך שכתב הרב יעב"ץ במר וקציעה ליישב דברי הרמ"א.

ד. לפי"ז כל שכן בפלטה שדרך הוא ליתן מאכל בעין ממש לחממו כגון לחמים וכיוצ"ב. וגם הרב חמד משה (שם) החמיר בזה, והביאו הגרי"ח בשו"ת רב פעלים (ח"ד סימן יז) וכן את שאר אחרונים הנ"ל, וכתב שאין החשש מפני שיניח אוכל בעין, אלא החשש בעצם הקדירות נמי. והעלה עפ"ז להחמיר בכיוצ"ב בכיריים שהיו נוהגין בזמנו שצריך לעשות לכיריים ליבון ללבן כל הצדדים שלהם וגביהן, שיניח עליהן גחלים בווערות הרבה, ויסיק שם היסק עד שיהיו ניצוצות ניתזים מהם. עכ"ד.

בשעת הדחק יש להקל קצת

ה. אכן סיים דאם אי אפשר ללבנם כשיעור זה שיהיו ניצוצות ניתזין מהם, יש להקל ללבנם כשיעור "שיהא קש או חוט נשרף מצד השני" שאין בו גחלים. עכ"ל. הנה חייש לחומרת הרמ"א וסייעתיה בחצובה. ומ"מ כש"א אי אפשר" היקל בליבון קל (וכדרך שכתב הרמ"א בסימן תנא ס"ד שלפעמים סגי בליבון כזה. ע"ש). ולפי"ז

בנידון ה"פלטטה" ג"כ יש להקל שדי שיפעילנו ויתחמם ע"י החשמל ודיו בכך. ברם, יש להעיר דאין זה כפי שיטת השו"ע דפסיק ותני (סעיף ד) דצריך ניצוצות ניתזין הימנו. ואילו הרמ"א שהיקל היינו לפי שהוא סובר דהיתרא בלע, אכן השו"ע סבר איסורא בלע. מיהו להלן הבאנו ליישב זאת. ובאמת כיוצ"ב צידד בשער הציון (סי' תנא אות ק) בכלי שאינו בן יומו ע"ש, וכ"כ בכה"ח (שם אות צא). וע"ע במשנ"ב (ס"ק כח ולב). ולכאורה לשיטת השו"ע אין היתר להניח עליו אוכל ממש אם אפילו יעשנו לו הכשר קל הנ"ל, ונמצא שאין היתר אלא רק שישתמש בפסח בהנחת קדירות.

חצובה, תלוי בגזירת שימוש בכלים בלא הכשר

ט. ודע, כי בעיקר חומרת הרמ"א בחצובה שצריכה ליבון, י"ל דאזיל הרמ"א לשיטתיה. כי הנה כתב הרמ"א (בסימן תנא ס"א) ד"כל כלי הצריך לבון או הגעלה אסור להשתמש בו אפילו צונן בלא הכשר". עכ"ל. ומטי בה משמיה דהמרדכי. והיינו שאם נתיר לו בצונן יבוא לבשל בו בחמין. הנה כי כן חצובה, אפילו שאין דרך להניח עליו אוכל בעין אלא קדירות כמו שהעירו האחרונים הנ"ל. מ"מ חיישינן שמא יניח עליו אוכל בעין. וחומרא זו, גררה חומרא אחרת לחצובה. ועפ"ז מיושב מקצת תמיהות ופליאות האחרונים, מדוע החמיר הרמ"א בחצובה.

אם לדעת השו"ע גזרינן שלא להשתמש בכלי בצונן

י. ומענה, אם כנים אנו בתליה זו נ"ל כי אין לנו חומרא בחצובה. כי הרי דעת השו"ע נראה דפליגא על הרמ"א (דסימן תנא ס"א) הנ"ל, וסבירא ליה דאין איסור להשתמש בצונן "ולא גזרינן שמא יבא להשתמש בחמין", וראיה לזה ממה שכתב (בסימן תנא ס"ב) וז"ל: "כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהם מצה אפילו בחמין חוץ מבית שאור ובית חרוסת וכו', אבל בצונן מותר". עוד סיים "ואפילו לא נשתמש בהם חמץ אלא בצונן, לא ישתמש בהם מצה אלא בצונן". ויש גירסא "אפילו" בצונן. וגם לגירסא זו אם אינו חרס שפיר דמי. ופלא שהמשנ"ב וכה"ח שתקו להרמ"א (סעיף א) כאילו הוא מוסכם. וא"ת מדוע הרמ"א שתק (בסעיף כב), וי"ל דסמך על מ"ש לעיל בסעיף א. מ"מ דעת השו"ע נראה דלא ס"ל לגזור. וכן מוכח ממה שכתב ביו"ד (סימן קכא ס"ה): "אם הגעיל כלי הצריך ליבון אסור להשתמש בו בחמין, אפילו שלא ע"י האש". משמע דדוקא "בחמין" אבל בצונן מותר. והרמ"א (שם ביו"ד) באמת כתב שיש גוזרים. אכן השו"ע סתם בזה. וכן מוכח ממ"ש ביו"ד (סימן צא) ד"מותר להניח בשר חי בקערה של איסור" ע"ש.

ולפי"ז י"ל דלפי השו"ע אין שום חומרא בחצובה להכשירה "אם אין בכונתו

להניח עליה אוכל בעין" רק ע"י "קדרות", וא"צ אפילו הגעלה. ושור"ר בפרי חדש (סימן תנא) בדבריי שדברי הרמ"א (ס"ס א) דגזר להשתמש בצונן אינו מוסכם, והוכיח מהא דסימן תנא (סעיף כב). וכתב שכ"נ דעת הרשב"א והר"ן. וכן הסכים להלכה וכ"כ עוד שם לפני כן (סימן תנא). [שור"ר שהרמ"א עצמו בדרכי משה (סימן תנא אות ו) הביא שהמגיד והר"ן מתירים].

נטל"פ בפסח

יא. ויתכן לומר דבר חדש דמורן ומור"ם כל חד אזיל בזה לשיטתיה. כי הנה השו"ע פסק בסימן תמז ס"י ד"נותן טעם לפגם מותר בפסח" (כגון בישל בכלי חמץ, מותר התבשיל בדיעבד) והרמ"א (שם) פליג וסובר דנטל"פ אסור. והשתא לכן החמיר הרמ"א דהא אם ישתמש בצונן אזי ישתמש אח"כ בחמץ ואז יהיה נטל"פ והיא ג"כ אסור. ומרן סבר דאפילו יבשל יהא התבשיל נטל"פ דמותר והו"ל כגזירה לגזירה, דהיתרא. עכ"פ דעת מרן דכלי שצריך ליבון, לא גזרינן ומותר להשתמש מיהא בצונן. לפי"ז פלטה יהא בו היתר להשתמש בו בפסח ע"י קדירות בלבד בלי הכשר כלל. [ומצאתי בחק יעקב (סי' תנא אות ו) שהעיר בזה. ולדבריו שם יוצא למרן שסובר בסי' תמ"ז דנטל"פ מותר א"כ אין לגזור, כי יש כלל: "כל מידי דמותר בדיעבד (כמו דנטל"פ בפסח), לא גזרינן לכתחילה שמא ישכח". ע"ש. אכן צ"ע לפימש"כ השו"ע (תנא ס"א) דכלי חמץ יצניען כדי שלא ישתמש בפסח". ואיך יכונן ב' הלכות הללו יחדיו. היינו העלנו דלא גזרינן ואילו כאן צריך להצניען. אולי יש ליישב שמא יהא טעם טוב ולא לפגם כגון ע"י חריף. וזאת ע"פ מה שכתבתי דמורן לשיטתיה דנטל"פ מותר. ועי' מנחת יעקב (כלל יז אות יא) וחק יעקב (סי' תנא אות יז). ובביאור הגר"א (תנא ס"א) ע"ד הרמ"א. וביד אהרן ושער אפרים (סי' ז) וחקי לב מהדו"ב (סי' ח) ושאר אחרונים כאן].

גם להרמ"א שרי להשתמש עליו קדירות לבד

יב. ובס"ד נראה דבנ"ד דפלטת שרי גם לפי הרמ"א אם ירצה שלא להשתמש בפלטת "רק בקדירות", ולא יניח עליו מאכלים. דהרי הרמ"א (ביו"ד סי' קכא ס"ה) כתב "דמותר להשתמש בצונן בדרך עראי" ע"ש, אכן ידיחנו וישפשנו כמובן וכ"כ הרמ"א שם. וה"נ בפלטת ללבנו אי אפשר ולכן יוכל להשתמש בו בדרך עראי. והרמ"א עצמו ציין באו"ח שם ליו"ד סימן קכא, וביאר שם הטו"ז דכונתו לומר שנתבאר ד"בדרך עראי מותר אם הדיחו תחילה". וז"ל שם: "ודוקא בדרך עראי כגון שהוא בבית גוי, או בדיעבד". וכתב הש"ך (ס"ק יא) או בדיעבד, כלומר שקנאו שאין לו (נראה צ"ל ואין לו) כלי אחר מותר להשתמש בו". ועוד כתב הרמ"א (שם) "וכלי חרס שנשתמשו בו בצונן מאחר דאי אפשר בהגעלה מקרי דיעבד". וע"ע בדרכי משה שם מעתה בפלטת דא"א ללבנו, שרי בהגעלה, וכל שכן לפי"מ שכתב הרמ"א (בא"ח סי' תנא) דסגי לפעמים בליבון קל. ונראה דאפילו "בלא הגעלה" הו"ל

כב"דרך עראי" ושרי. והיינו להניח עליו קדירות בלבד אבל לא להניח עליו אוכל בעין.

היתר להכשיר הפלטה בהגעלה בלבד ואז ישתמש בפסח

יג. והנה בספר חזון עובדיה (ח"ב עמוד עה) כתב דחצובה וכריים של גז וכן פלאטה א"צ ליבון, אלא די בהגעלה ע"י רותחין אחרי ניקוי ושפשוף. היינו ד"חצובה" יגעיל ברותחין ובדיעבד סגי בעירוי מכלי ראשון וב"פלאטה" די בעירוי. והוא עפ"י האחרונים שפקפקו על חומרת הרמ"א, ושם הביא לכל דברי האחרונים הנ"ל ע"ש. ונראה ד"פלטה" שנתכוין החזו"ע היינו כשאין דרכו לחמם עליו כל השנה לחם בעין. אולם הנה בענין "תנור אפיה חשמלי" כתב החזו"ע (שם עמוד עג) "דיש להסיקם היטב שעה או יותר, וימנע מלהשתמש בהם חמץ קודם ההסקה כ"ד שעות". עכ"ל. וביאר שם בהערה (אות ד) דאע"ג דאנן בדידן סבירא לן כדעת מרן דחמץ "איסורא בלע" ואין מועיל אלא ליבון. מ"מ כיון כיון דיש רבים ועצומים דסברי "היתרא בלע", סמכינן עלייהו כיון "שאי אפשר לעשות בענין אחר" וה"ל כ"דיעבד". וכמ"ש תוס' פסחים והר"ן (פסחים כו:). וכיוצ"ב כתב בשו"ת דבר שמואל (סימן שיא) שכלי חרס שנאסר והוא אינו בן יומא, אם יש הפסד מרובה אם ישברנו, מותר לכשל בו דהו"ל כדיעבד. [וציין לכמה ספרי דבי רב, ומהם, לישכיל עבדי ח"ו (חאה"ע סימן פח) ושדי חמד (מע' נ כלל לב) ובאסיפת דינים (מע' ה' אות יט) ויביע אומר ח"א (חיו"ד סימן ו). ושו"ת אהל משה (ח"ב סימן צג). ודלא כשו"ת שאלי ציון (ח"ב סי' יט-כ) שהחמיר. וע"ע ב"חזון עובדיה" החדש (עמוד קלה הערה ה) שהוסיף בה עוד דברים].

אם יש הבדל בין תנור חשמלי לפלטה

יש לדקדק בדבריו, מדוע לענין "תנור חשמלי" העלה דיסקנו, ואילו לענין "פלטה" לא כתב אלא שיערה עליו חמין, ומאי שנא. ויש לומר דאה"נ דליבון קל (של הסקת התנור) הוי כהגעלה. ועוד נראה ד"פלטה" שדיבר בו הרב הי"ו כך מציאותה "שאינן מניחים עליה בדרך כלל חמץ בעין". לא כן תנור חשמלי שם מניחין החמץ בעין, ויש נגיעה וזיעה וחמירא. ולפי"ז נלמד לכאורה דפלטה "שמניחין עליו לחם" לחמם וכו', אין היתר בעירוי או בהגעלה. אכן, נראה דכמו שבתנור הו"ל כדיעבד ושרי בלא ליבון, כן בפלטה שא"א ללבנו הו"ל כדיעבד ודיו בהגעלה, ועל פי דברי הדבר שמואל (סימן שיא) הנ"ל, והרי לא כל אחד יכול לקנות פלטה חדשה והו"ל שעת הדחק. [אכן בתנור יש טעם נוסף חדש שהוא רק "זיעה" וכמ"ש אח"כ בחזון עובדיה החדש עמוד קלב הנ"ל. וע"ע בשו"ת ברית אברהם לידידי הגרא"א דינאל (ח"ב סימן כג) ובשו"ת תפלה למשה (ח"ב סימן ט) להגר"מ לוי].

הניח לחם על הפלטה ועל כיסוי המיחם רק לפעמים אם צריך להכשירו

יד. והנה לכאורה פלטה ומחם שבדרך כלל אין מניחים עליו לחם רק לפעמים, א"כ א"צ שום הכשר כי הרי "רוב תשמישו" שלא בחמץ וכל כלי הולכין אחר "רוב תשמישו", וכמ"ש בשו"ע (סימן תנא ס"ו). ולפיכך גם ב"מיחם" שרגילים לפעמים להניח לחם בשבת לחממן, א"צ הכשר, הגם שדינו כבולע ע"י האור שהרי הוא יבש, מ"מ אין רוב תשמישו בכך, כאמור.

גדר "רוב תשמישו" להזון איש

אולם הגאון חזון איש (סימן קיט אות טו דקפ"ו) רוח אחרת עימו. וסובר דענין רוב תשמישו היינו כשהיה לו לכלי שני שימושים צונן וחמין, דאזלינן להקל בהכשרו ודי בשטיפה כי כן רוב שימושו כדין בלע בצונן. וכן אם היה לו ב' שמושים עירוי וכלי ראשון, דיו להכשירו בעירוי כי כן רוב תשמישו, אבל בדבר שלא בלע אלא היתר בלא חמץ ופעם אחת בלע חמץ, בזה אין אומרים נלך אחר "רוב תשמישו", כי הלא סוף סוף בלע חמץ, ע"ש בדבריו. כלומר כששני השימושים היו באיסור חמץ אז אומרים נלך אחר רוב תשמישו להקל. [ועי' אחר פסקי המועדים ח"א עמוד שכתב כמדומני וכו'. ואולם הנכון כמו שהבינו כולם כונת החזו"א לנכון שמייירי ששני שימושו באיסור]. ברם מדברי הבן איש חי (פרשת צו) מתבאר לא כן, אלא דגם באופן שלא היו ב' השימושים בחמץ, אלא היו ב' השימושים אחד בחמץ באקראי, והאחרים בהיתר בלא חמץ בקביעות, אמרינן דאזלינן אחר רוב תשמישו. וכי"נ מדבריו ברב פעלים (ח"ג חא"ח סימן כח) וע"ע ברב פעלים (שם חיו"ד ססי' ח) שגם שם בסוף התשובה נראה שסובר כן [ודלא כמי שרצו לעשות סתירה בדבריו]. והאריכו בזה בילקוט יוסף באיסור והיתר (ח"ג עמוד תע), ובירחון אור תורה (ניסן תשסב-ג-ד). וכתבנו בזה בתשובה בסע"ד. [ועיין בשו"ת דברי מלכאל ח"ב סימן נו ובשו"ת חלקת יעקב סימן צח ובשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קטז ולהג"ר אלחנן פרץ שליט"א בספר חוקי דעה סימן מא ובשו"ת דברי דוד (ח"א חיו"ד סימן י)].

וא"כ בפלטה חשמלית שאין דרכו להשתמש בו בהנחת לחם חמץ, אלא עשוי לחימום הקדירות ורק "לפעמים" הניח עליו לחם חמץ להפשירו ולחממו, א"כ לפי שיטת הבן איש חי גם נידון דידן הוי בכלל רוב תשמישו, וא"כ א"צ הכשר. אבל לפי החזו"א צריך הכשר בליבון. אפס, כי כבר בארנו להקל, וכמ"ש הגרע"י בתנור וה"ה בפלטה וכיסוי מיחם, בצירוף טעמים אחרים בסע"ד.

מסקנא

טו. אולם, אם גם יצפה הפלטה בניר חזק של כסף, עדיף טפי לחומרא בעלמא. [ואע"פ שמצאנו גבי הכשר "שולחנות" (סימן תנא ס"כ) שכתב מהרי"ל הגם שעושה "הגעלה", לא ישתמש אלא גם ע"י "הפסק סמרטוטין" (כגון מפה). וכתב

ע"ז הרב חק יעקב (שם אות נה) ד"כל זה חומרות יתירות כי די בחומרא דהגעלה". והובא בבאה"ט (שם אות מג). מ"מ כאן בפלטה יש צד להחמיר, כי יתכן שאין ההגעלה הזאת מספיקה לכו"ע]. ולכן, אם יוכל לקנות פלטה מיוחדת לפסח [ויניחנו משנה לשנה] עדיפא. ואם אין באפשרותו, אזי ינקהו "ויסיקהו" לחצי שעה בחום גבוה ודי בכך. או ינקהו "ויגעילנו" ע"י עירווי בכלי ראשון, אחרי שעברו עליו 24 שעות מזמן שהניח עליו חמץ. ורגילים לצפותו וכן ראוי לעשות. [ועיין במשנה ברורה סימן תנא (ס"ק קלו). ובכה"ח (שם אות רע). וע"ע בשו"ע (סימן תסא ס"א) ובשו"ת דברי דוד טהרני (ח"ב חא"ח סי' לא אות ו)].

ודע, כי ההסקה הנ"ל יכולה להעשות כן בשבת האחרונה שלפני פסח כשמשתמש בו בתבשילים כל השבת היא (ואז לא יניח כלי עם חמץ ממש) והו"ל כגיעול לחבירו כמ"ש בזבחים (דף צז:). וע"ע במג"א (סימן תנא ס"ק מד). ואין סתירה לזה מדברי רמ"א (סימן תסא סוף סעיף א) כמוכן למעיין. והנה בספר אור לציון (ח"ג עמוד קיח) כתב להקל בפלטה, שכיון שאי אפשר ללבנו מחשש קלקולו, לכך נהגו להקל כעיקר הדין, לכך די שינקהו ואח"כ יצפהו בנייר כסף חזק. ע"ש.

הפסקים העולים להלכה

פלטה חשמלית שלא הניח עליה תבשיל חמץ או שלא נשפך עליו שום חמץ א"צ שום הכשר.

אבל אם לפעמים הניח עליו פיתות ולחמים, וכן אם נשפך אוכל חמץ כגון קוגל ואטריות, צריך הכשר.

כיצד? ידליקנו חצי שעה או ישפוך עליו מים מכלי ראשון משופע, וישפוך ממטה לכוון מעלה על מקום היבש מימין לשמאל.

ואם ירצה עכשיו גם לצפותו בנייר כסף חזק (עבה) תבא עליו ברכה.

"מיחם" הגם שהניחו על המכסה לחם לפעמים לחממו עליו, יש להקל להגעילו בתוך כלי ראשון, וצריך לצפותו בנייר כסף או בפח טוב.

ישמח לב מבקשי ה'

שמחים אנו להודיע כי ניתן שוב להשיג
מהדורה מצומצמת של הספר הנודע שו"ת

מציון אודה

שאלות אקטואליות ומרתקות
בארבעת חלקי השלחן ערוך

מאת הגאון הרב אלעזר זאב רז שליט"א
מח"ס "פרי עץ הדר" ד"ח ושא"ס, רבה של תל ציון

לפרטים והזמנות: 052-7647844 או 02-9709118